

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЯК МЕТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Досліджувана тема є актуальною, оскільки доцільність у праві можна розглядати і з точки зору вибору альтернативних законодавчих рішень, і визначенню способів і меж правового регулювання, і як умову правозастосування. Проблема полягає також у визначенні меж категорії «доцільність» в системі принципів застосування норм права при регулюванні суспільних відносин, адже доцільність права повинна нести позитивний вплив на ці процеси, тому що доцільність полягає в здатності права забезпечити вирішення завдань, що впливають саме з потреб суспільного розвитку.

Розкриттю проблеми природи принципу доцільності були присвячені роботи С. Алексєєва, Д. Бочарова, А. Василенко, Н. Глинської, М. Кузьміна, Р. Лівшиць, П. Недбайло, С. Погребняк, М. Цвіка та ін.

Термін «доцільність» у словниках позначається як відповідність явища або процесу певному стану, як те, що відповідає свідомо поставленим цілям.

Д. Бочаров зазначає, що вимога доцільності пояснює загальну спрямованість і мету правозастосування, тому поняття доцільності правозастосовної діяльності передбачає цілеспрямованість й ефективність такої діяльності [1]. Прикладами є висування версій, інтерпретація текстів нормативно-правових актів та доказового матеріалу, формування доказової бази рішення та його обґрунтування [2].

На думку М. Кузьміної, доцільність – це найбільш точне й послідовне здійснення закону в кожній конкретній ситуації. Тобто, правозастосовувач повинен, ґрунтуючись на нормі закону, що відображає загальні тенденції

розвитку суспільних відносин, врахувати особливості та специфіку кожної конкретної справи [1].

О. Папкова вважає, що категорія доцільності є предметом вибору при здійсненні судового розсуду в разі застосування при розгляді та вирішенні конкретної справи відносно-визначеної правової норми або положень постанов пленуму Вищого спеціалізованого суду, Конституційного суду, що закріплюють зазначену категорію або встановлюють цілі, завдання закону чи іншого нормативного акту. Отже, обов'язок суду знаходити доцільне рішення при застосуванні розсуду за чинним цивільним процесуальним правом і не може розглядатися як вимога, що пред'являється до судових рішень [1].

Не можна не погодитися з думкою, що доцільним має визнаватися лише такий варіант застосування норми, який дозволяє найкращим чином (за даних умов) досягти її мети [3, с. 247]. Сутність цього принципу полягає у відповідності діяльності правозастосовних органів конкретним умовам часу з урахуванням особливостей особи, стосовно якої здійснюється правозастосовна діяльність, та особливостям конкретної ситуації. Основним завданням правозастосовного органу вбачається необхідність обрання у межах відповідної норми того рішення, яке найповніше відображає зміст закону [4, с. 26]. Тобто, у правозастосовному акті повинен знайти втілення найбільш виправданий та ефективний варіант реалізації правових вимог [5, с. 50].

Як відомо, зміст конкретного правозастосовного рішення не в усіх випадках впливає прямо з нормативного припису. І ця обставина об'єктивно зумовлює існування принципу, що полегшує знаходження суб'єктом правозастосування найбільш оптимального, тобто найдоцільнішого у кожному конкретному випадку рішення [6, с. 199]. І тут ми бачимо співвідношення цілей і способів досягнення мети доцільності: будь-яка мета може бути реалізована в конкретних умовах за допомогою різних засобів, проте суб'єкт застосування норм права повинен обирати такі з них, які забезпечуватимуть досягнення мети швидше та простіше [3, с. 247].

Необхідно також зауважити, що принцип доцільності має встановлювати правильне співвідношення засобів регулювання та цілей, котрих необхідно досягти в результаті нормотворчості. Найпростішим із засобів є той, вибір якого найкоротшим і найефективнішим шляхом приведе до встановленої мети та досягнення відповідного результату [7, с. 132], тобто якщо норма справедлива і доцільна взагалі, її потрібно застосовувати таким чином, щоб вона не призводила до несправедливих і недоцільних наслідків [8, с. 8].

Отже, в кожному окремому випадку закон має додержуватися, однак у рамках закону може застосовуватися той захід, який є найдоцільнішим у кожній конкретній ситуації [6, с. 201], при цьому, серед усіх можливих варіантів рішення в процесі застосування права судом необхідно вибрати такий, який

забезпечував би максимально повне і точне досягнення мети норми [6, с. 199]. Тобто, головною метою доцільності правозастосування є досягнення того соціального ефекту, заради якого було створено норму права [3, с. 247].

У правовій державі ні суд, ні будь-який інший державний орган чи посадова особа, яка здійснює правозастосовну діяльність, не повинні виходити за рамки закону, і тому не можна не виконувати закон, керуючись міркуваннями життєвої доцільності. Правові закони самі володіють вищою суспільною доцільністю, оскільки в них максимально відображаються як суспільні, так й індивідуальні інтереси людей [6, с. 200].

Так, на нашу думку, будь-яка юридична діяльність потребує використання принципу доцільності, тому що це надана законом можливість вибору найбільш оптимальних із передбачених законом для даного конкретного випадку форм і способів вирішення спорів. Тобто, коли закон передбачає різні варіанти вирішення питання залежно від конкретних умов та обставин, або вирішення питання в зазначених законом межах надається на розсуд суду, доцільним рішенням буде те, яким у повному обсязі досягається мета закону.

Список використаної літератури

1. Васильєв С. В. Принцип доцільності у цивільному судочинстві України. *Теорія і практика правознавства*. 2015. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2015_2_12 (дата звернення: 01.11.2020).
2. Мандрікова К. О. Розумність у системі принципів застосування норм права. *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. 2. URL: http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/2.2013/6.pdf (дата звернення: 01.11.2020).
3. Перепелюк А. М. Принципи та вимоги права як основоположні засади правозастосовної діяльності. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 245–249.
4. Борисенко М. О. Ознаки та принципи правозастосовної діяльності: теоретичний аспект. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. Т. 12. № 3. С. 23–29.
5. Григоренко О. В. Принципи реалізації прав фізичних осіб у відносинах, що виникають при застосуванні допоміжних репродуктивних технологій. *Право і суспільство*. 2016. № 3(1). С. 46–51.
6. Добренська Н. В. Загально-соціальне та юридичне розуміння поняття «доцільність». *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Право*. 2011. Вип. 2. С. 197–201.
7. Охріменко Н. М. Принципи нормотворчості міністерства України: загальна характеристика. *Економіка та держава*. 2012. № 4. С. 130–133.
8. Костюк Н. Принцип справедливості в правозастосуванні. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 6. С. 5–13.